

Sijoitetut lapset tarvitsevat lastensuojelun, koulun ja kodin välistä yhteistyötä

Monitoimijaisen SISUKAS-työskentelymallin avulla tuetaan sijoitettujen lasten koulumenestystä, psyykkistä hyvinvointia ja ennaltaehkäistään syrjäytymistä.

”Haluaisin apua keskittymiseen tunnilla, ei kaikki tunnit, vaikeat vaan, matikka ja englanti.”
(tyttö 10 v.)

Koulunkäynnin tuella ehkäistään sijoitettujen lasten syrjäytymistä

Lähtökohtana kehittämistyölle olivat kotimaiset ja kansainväliset tutkimustulokset, joiden mukaan sijoitetut lapset ovat ryhmänä muita selvästi suuremmassa riskissä syrjäytyä. Lisäksi he ovat useilla koulusuoriutumisen mittareilla ikäisiään jäljessä eivätkä sijaishuollon aikaanakaan saavuta ikätovereitaan. Myös sijoitettujen nuorten, sijaisvanhempien, sosiaalityöntekijöiden ja kouluhenkilöstön fokusryhmistä kootun tiedon perusteella lastensuojelun ja koulun välisestä yhteistyöstä löytyi useita kehittämisen kohteita. Sijoitettujen lasten koulunkäyntiin tulisi panostaa, sillä koulumenestys, aikuisen antama tuki ja emotionaalinen rohkaisu ovat tärkeitä suojaavia tekijöitä aikuisuuden hyvinvoinnin kannalta.

Sijoitettujen lasten ja nuorten osallisuuden edistämiseen keskittyvä lastensuojelun erityisosaamisen keskus Pesäpuu ry käynnisti vuonna 2012 Sijoitettu lapsi koulussa (SISUKAS) -projektin RAY:n tuella osana valtakunnallista Emma ja Elias -ohjelmaa. Tutkitusti toimivaksi käytännöksi todennettu ruotsalainen Skolfam®-malli muotoutui kansainvälisistä ehdokkaiden esikuvaksi suomalaiselle pilotille. Helsingborgista 2005 alkanut kokeilu

”Monialaisessa toiminnassa edistetään lastensuojelun, koulun, vanhempien ja sijaisvanhempien välistä yhteistyötä.”

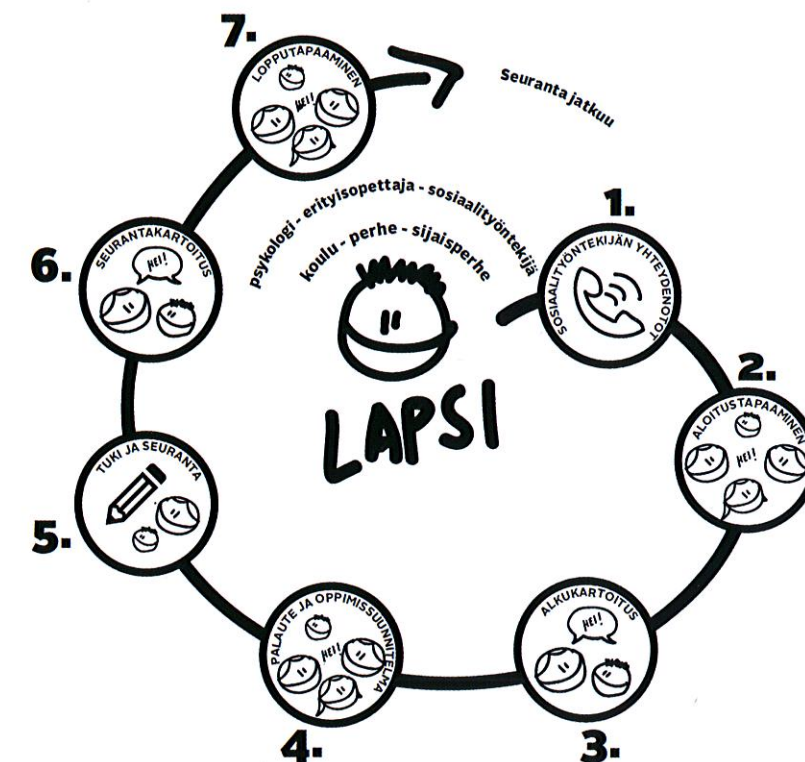
on levinnyt Ruotsissa yhteensä 26 kuntaan. Lisäksi mallia on pilotoitu Norjassa ja tutkitaan parhaillaan Tanskassa.

H2 SISUKAS-työskentelymalli sijoitettujen lasten koulunkäyntiin

Monialaisessa toiminnassa edistetään lastensuojelun, koulun, vanhempien ja sijaisvanhempien välistä yhteistyötä, tiivistetään tiedonkulkua sekä vahvistetaan lapsen osallisuutta. Työskentelyä ohjaavina periaatteina ovat lapsilähtöisyys, voimavarakeskeisyys ja dialogiset palaverikäytännöt.

Työskentelyn aloittamiseksi lapsen oma sosiaalityöntekijä tiedottaa lapsen vanhempia ja kutsuu koolle lapsen, hänen sijaisvanhempansa, opettajan ja tarvittaessa muut lapselle tärkeät aikuiset. SISUKAS-tiimin konsultoi

erityisopettaja ja psykologi kartoittaa systemaattisesti lapsen vahvuudet ja tuen tarpeet. Lapsi ja hänen verkostonsa kokoontuu suunnittelemaan saatujen tietojen pohjalta lapsen vahvuudet hyödyntävää tukea. SISUKAS-oppimissuunnitelmaan kirjataan kaikki sovitut tukitoimet, vastuuhenkilöt ja aikataulut. Verkosto kokoontuu 2-3 kuukauden välein noin kahden vuoden ajan arvioidaan tukitoimia ja päivittämään oppimissuunnitelmaa. Koulussa tukitoimet nivoutuvat kolmiportaisen tuen järjestelmään ja oppilashuollon tukitoimiin. Kotona keskitytään luomaan turvalliset ja säännölliset puitteet koulunkäynnille. Tiivistetään kodin ja koulun välistä yhteistyötä sekä luodaan yhteisiä toimintamalleja. Tarvittaessa kouluun ja kotiin suunnitellaan akateemisia perustaitoja vahvistavia harjoitusohjelmia. Lisäksi on usein tarpeen keskittyä

KUVIO 1.
SISUKAS-työskentelymallin vaiheet

psykososiaalisen hyvinvoinnin edistämiseen: tuetaan lasta esimerkiksi ystävyyssuhteissa, tunteiden hallinnassa tai keskittymisessä. Tarvittaessa käytetään lisäresurssina terapiapalveluita sekä sosiaalityön, vapaa-aikatoimen tai erikoissairaahoidon palveluita. SISUKAS-tiimi toimii konsultoivassa roolissa tukijakson ajan ja arvioi tukitoimien vaikuttavuutta uusintakartoituksella kahden vuoden kuluttua alkukartoituksesta. Työskentely päättyy tapaukseen, jossa juhlustetaan lapsen sinnikästä työskentelyä, yhteistyötä sekä keskustellaan tuen vaikuttavuudesta ja uusintakartoituksen tuloksista. Lapsi ja hänen verkostonsa valmistellaan jatkamaan säännöllistä seurantaa peruskoulun loppuun (kuvio 1).

”Lapsi ja hänen verkostonsa kokoontuu suunnittelemaan saatujen tietojen pohjalta lapsen vahvuudet hyödyntävää tukea.”

Mallin vaikuttavuuden arviointi tuotti lupaavia tuloksia

SISUKAS-mallin pilotointiin osallistui 20 esi- ja alkuopetusikäistä huostaanotettua perhehoitoon sijoitettua lasta (15 tyttöä, 5 poikaa) Keski-Suomen alueelta. Yhteistyössä oli mukana 16 keskisuomalaisesta koulusta ja 6 päiväkotia. Lasten alku- ja loppukartoitus tehtiin psykologien ja erityisopettajien yleisesti käyttämällä, luotettavilla mittareilla. Psykologi tutki lasten psykososiaalista hyvinvointia ja psykiatrisia oireita, kognitiivisia kykyjä sekä opettaja-oppilassuhdetta. Erityisopettaja arvioi luku- ja kirjoitustaidon, luetun ymmärtämisen sekä matematiikan keskeisen aineksen hallintaa.

SISUKAS-intervention vaikuttavuuden arvioinnissa tulokset olivat samansuuntaisia Skolfamin® tulosten kanssa. SISUKAS-lapset olivat ryhmänä kehittyneet tilastollisesti merkitsevästi oikeinkirjoituksessa ja matematiikan taidoissa. Kognitiivisissa kyvyissä 14 lapsella oli tapahtunut kehitystä ainakin yhdellä osa-alueella. Opettaja-oppilassuhteet säilyivät lämpiminä ja ristiriidoiltaan vähäisinä. >>

! >> Psykososiaalisessa hyvinvoinnissa lapsilla oli jo alkukartoituksessa vahvuuksia ja nämä vahvuudet säilyivät seurantajakson ajan, mutta oireilua oli ryhmätasolla tarkasteltuna muita suomalaislapsia enemmän. Psykososiaalisten tuen tarpeiden osalta tulokset olivat yksilöllisiä. Kuudella lapsella hyvinvointi koheni, mutta neljällä lapsella hyvinvointi meni kielteisempään suuntaan ja heitä saateltiin vahvemman avun piiriin. Lasten yksilöllistä kehitystä tarkasteltaessa huomattiin, että suurella osalla lapsia psykososiaalinen hyvinvointi ja oppimistulokset olivat molemmat kohentuneet lapsen omaan lähtötasoon verrattuna.

Lapset ja aikuiset olivat tyytyväisiä työskentelyyn

Lapsilähtöisen työskentelyn periaatteita noudattaen lasten osallisuus huomioitiin SISUKAS-toiminnan kaikissa vaiheissa. Lapset kertoivat, että koulun aikuiset ja sijaisvanhemmat olivat tärkeimpiä auttajia lasten koulutyössä. Lapset pitivät apua luonnollisena ja se tapahtui heidän ehdoillaan: lapsi sai apua kaivatessaan. SISUKAAN he olivat kokeneet auttavan kannustamalla, luomalla uskallusta ja pitämällä yhteisiä palaveria. He sanoivat itse osallistuneensa tekemällä tehtäviä ja läksyjä, lukemalla kokeisiin, yrittämällä keskittyä koulussa ja tekemällä parhaansa. SISUKAS-palaverissa lapsista oli ollut kivaa, kun asioista oli puhuttu yhdessä, sai kertoa mieltä painavista jutuista ja kuulla hyvää palautetta sekä kehuja omasta koulunkäynnistä.

”Kiva kun minulta kysellään palaverissa, koska multa vaan harvoin kysellään kouluasioista.”
(tyttö 9 v.)

”SISUKAS kannustaa koulunkäyntiä. Ja ne on tietääkseni enemmän tukea koulunkäyntiin. Ne on kai hommannut enemmän tukitunteja kai, tai jotain muuta.” (tyttö 11 v)

Aikuiset kertoivat hyötynensä monialaisen yhteistyön tiivistymisestä sekä SISUKAS-projektin tarjoamasta konsultaatiosta ja koulutuksista. Opettajat kertoivat, että tieto sijoitettujen lasten erityiskysymyksistä oli tuonut uutta ymmärrystä ja muutkin luokan oppilaat olivat hyötynet aikuisten entistä tietoisemmista kasvatuskäytännöistä.

Opettaja on saanut tukea, tutkimustietoa ja kanavan toimivaan yhteistyöhön sijaisperheen kanssa. Oppilas on kokenut itsensä arvokkaaksi,

”Lapset pitivät apua luonnollisena ja se tapahtui heidän ehdoillaan: lapsi sai apua kaivatessaan.”

koska hänen asioihin on keskitytty. Työskentely on ollut tarpeellista ja tulokset nähtävissä. (luokanopettaja)

Sijaisvanhemmat kokivat tärkeänä yhteistyön eri toimijoiden kanssa sekä lapsen tilanteen huolellisen kartoittamisen ja yksilöllisten tukimuotojen etsimisen, sillä nämä olivat edistäneet lapsen myönteisen itsetunnon kehittymistä ja uskoa omaan kykyihinkin.

Olen voinut jakaa huoleni ja ilonaiheeni ammattilaisten kanssa ja saanut oikeaa tietoa ja ymmärrystä ilmiöihin, joita olen pohtinut. (sijaisäiti)

Sosiaalityöntekijöiden mielestä työskentely oli ollut käytännönläheistä ja hyödyllistä. He kokivat oman työnsä helpottuneen, kun räätälöidyt tukitoimet ja jaetut vastuut tukivat lapsen kehitystä.

Ymmärrys lasta kohtaan lisääntynyt. Oikeanlaisen avun ja tuen löytäminen lapselle ja sijaisvanhemmille on helpottanut oman työn taakkaa. (sosiaalityöntekijä)

”Pilotissa ilmeni myös lasten haasteiden pitkäkestoisuus: muutokset edellyttävät pitkäjänteistä ja kärsivällistä työskentelyä.”

Pohdinta

Lasten tuen tarpeet olivat hyvin yksilöllisiä ja riippuivat monista tekijöistä heidän kehityksessään sekä nykyisistä olosuhteista. Usein oppiminen ja psykososiaalinen hyvinvointi kulkivat käsikädessä ja edistys yhdellä elämän osa-alueella levitti positiivisia vaikutuksia myös muihin. Kokeilun aikana tuli vaikutelma, että pedagoginen tuki akateemisten perustaitojen harjoitteluun on koulusysteemissä ja suomalaisessa palvelujärjestelmässä paremmin saatavilla ja toteutettavissa

kuin psykososiaalinen tuki. Kuitenkin nämä sijoitetut lapset tarvitsivat tukea identiteetin ja minäkuvan kehittymiseen tasapainoisen aikuisuuden turvaamiseksi. Pilotissa ilmeni myös lasten haasteiden pitkäkestoisuus: muutokset edellyttävät pitkäjänteistä ja kärsivällistä työskentelyä. Tarvitaan tuhansia toistoja, jotta vanhat opitut käyttäytymismallit saadaan muutettua nykyiseen elämäntilanteeseen sopiviksi. Tähän sijoitetut lapset tarvitsevat turvallisia kasvattajia ympärilleen.

SISUKAS palkittiin Talentian Hyvä käytäntö 2016-palkinnolla ja se sijoittui toiseksi Terveystien ja hyvinvoinnin laitoksen Terve SOS-palkintokilpailussa. Hyvien tulosten kannustamana suunnitellaan mallin valtakunnallistamista yhteistyössä Oppimis- ja ohjauskeskus Valterin kanssa. Levittäminen lähtee käyntiin Etelä- ja Pohjois-Savosta ensi syksynä. Tavoitteena on myös hallituksen Lapsi- ja perhepalveluiden muutosohjelman kautta saada konsultoivia SISUKAS-tiimejä tuleville SOTE-alueille. On inhimillisesti ja taloudellisesti tärkeää, että sijoitettujen lasten kou-

lunkäyntiä ja myönteisen minäkuvan kehittymistä tukemalla lisätään suojaavia tekijöitä heidän elämässään ja luodaan paremmat edellytykset jatkokoulutukseen ja tasapainoiseen aikuisuuteen.

Lisätietoa sijoitetun lapsen koulunkäynnistä ja työskentelymallista www.sijoitettulapsikoulussa.fi. SISUKAS-mallin vaikuttavuuden tarkempi arviointi julkaistaan Pesäpuu ry:n julkaisusarjassa tämän vuoden aikana.

- **Teksti** Elisa Oraluoma ja Christine Väliavaara, Pesäpuu ry
- **Kuvat** Pexels.com

Lisätietoa sijoitetun lapsen koulunkäynnistä ja työskentelymallista
www.sijoitettulapsikoulussa.fi

Lue lisää!